

KONSTANTIN NOVAKOVIĆ, ISTORIČAR
UMETNOSTI I FOTOGRAF

Svedok zaboravljenih predela i kultura

Nama dobro poznate reči pirinač, česma, bajrak, upotrebljavaju se i u severnom Avganistanu, sufizam koji se raširio širom Osmanskog carstva stigao je i do Beograda, o čemu svedoči i Šejh-Mustafino turbe u Višnjićevoj ulici, koja je bila četvrt tekija i derviša... O ovim i drugim detaljima koji podsećaju da su stanovnici Balkana mnogo povezani sa ljudima u dalekim zemljama poput Pakistana ili Etiopije nego što nam je to danas poznato, svedoči svojim fotografijama i reportažama Konstantin Novaković. Ovaj istoričar umetnosti već deceniju i po obilazi prostore i kulture koje „mejnstrim“ mediji uglavnom – zaobilaze.

Piše: Marko Miladinović

Konstantin Novaković je počeo da se bavi fotografijom još sredinom devedesetih kao brucoš, kada je sa starim modelom fotoparata „Praktika“ snimao događaje na tadašnjim studentskim protestima. Danas je u javnosti poznat kao autor fotografija i reportaža o onim delovima sveta u koje prosečni turisti nikada ne zalaze i koji uglavnom dospevaju na naslovne strane

samo usled ratnih sukoba, prirodnih ili nekih drugih velikih nesreća.

Njegova potraga za drugačijim i danas potisnutim kulturama, kao i pristup životima tamošnjih običnih ljudi – koji ih čini neobičnim upravo zato što dokumentuje činjenice koje su nam potpuno nepoznate ili izobličene predrasudama – predstavljena je i na pet samostalnih izložbi Novakovićevih fotografija. Najnovija, ovogodišnja, bila je organizovana u Etnografskom muzeju u Beogradu. Izložba pod naslovom „Kalaši: poslednji pagani Hindukuša“, bila je posvećena detaljima iz života drevnog naroda Kalaši, koji je do danas saču-

vao svoju izvornu kulturu, pre svega zahvaljujući geografskom položaju i vekovnoj izolaciji u zabačenim rečnim dolinama severnog Pakistana.

● Obzirom da ste putovali u neke od zemalja koje se danas doživljavaju kao izuzetno opasne – od Sudana i Somalilenda, pa do Avganistana i Pakistana – i to u sopstvenom aranžmanu, kako se finansijski i logistički pripremate za svoja putovanja?

Konstantin Novaković: Kada odem u zemlje Trećeg sveta, gde ljudi zaista teško žive, to pitanje postaje izlišno. Lišio sam se mnogih stvari u svakodnevnom životu zarad višeg

cilja, i tome sam i dalje posvećen. Nisu to velike stvari: izbegavam da sedim po kaficima, kupujem najjeftinije stvari i generalno ne biram luksuz.

Ali ta individualna putnička priča je postala obezvređena onog trenutka kada se omasovala – odjednom su svi postali digitalni nomadi i blogeri, i preko noći znaju sve o svemu. Za mene je jedini prihvatljiv način putovanja kopnom: autobusom, auto-stopom ili vozom. Jedino kada čovek putuje lokalnim prevoznim sredstvima, na način na koji putuju lokani stanovnici, može da, makar na kratko, doživi njihova svakodnevna iskustva, poveže se

sa njima i bolje upozna čitav njihov svet. Što se tiče smeštaja, najviše koristim „kaučsurfing“, pa noćim po privatnim domovima ljudi koje sam kontaktirao preko interneta. Putujem sa minimalnom sumom novca koja je neophodna, jer luksuz je po definiciji nepotreban.

● Da li ste se zbog toga ikada osetili nebezbednim?

Konstantin Novaković: Bilo je raznih situacija u kojima mi je bezbednost bila ugrožena, a da toga u tim trenucima nisam bio ni svestan. Sećam se, na primer, situacije u severnom delu Kosovske Mitrovice

gde je vladala primetna napetost i gde me jedan čovek optužio da sam „špijun“, dok u sredinama sa većinskim albanskim stanovništvom nikada nisam doživeo neprijatnosti. U drugim delovima sveta i zemljama koje važe za nestabilne i u koje prosečni turisti ne zalaze, poput Avganistana, Somalilenda ili Dagestana – mislim da je tu sreća, svakako, igrala značajnu ulogu.

● Zašto ste se opredelili baš za taj deo sveta i koliko je boravak u pomenutim zemljama promenio Vaš doživljaj i razumevanje tih kultura?

Konstantin Novaković: Smatram da je nemoguće kvalitetno proputovati čitavom planetom. Zato bih radije produbljivao svoje znanje o zemljama o kojima manje znamo, a koje me fasciniraju jer su vizuelno izuzetno privlačne i poseduju određenu duhovnu komponentu. Jako je bitno upoznavati druge kulture kako bismo kroz njihovo izučavanje i međusobno upoređivanje stekli i precizniju sliku o sebi.

U početku sam i sâm imao negativan stav prema tom specifičnom kutku muslimanskog sveta, jer smo u školi neprestano slušali o našoj viševekovnoj borbi protiv Turaka koji su prikazivani u lošem svetlu. Srećom, nije mi trebalo dugo da upoznam i drugu stranu te kulture. Ne treba zaboraviti da smo u vreme vladavine Osmanlija u periodu od nekoliko vekova bili deo iste države kojoj su pripadali Istanbul, Kairo, Damask, Alepo. Iako zvuči čudno, mislim da stanovnici Balkana dele mnogo sličnosti sa stanovnicima nekih udaljenih zemalja, poput Pakistana ili, na primer, Etiopije.

● Koje od tih sličnosti su Vas najviše iznenadile?

Konstantin Novaković: Kada sam pre šest godina bio u Avganistanu, iznenadio sam se koliko reči srpski jezik deli sa darijem, oblikom farski jezika koji se govori u severnom delu ove zemlje. Pojmovi kao

što su pirinač, česma, bajrak... svoj koren imaju u starom persijskom jeziku. Pored jezika, sa tim kultura-ma delimo još mnoge druge stvari. Primera radi, sufizam koji se raširio širom Osmanskog carstva, došao je i dovde, u njegovu nekadašnju provinciju Rumeliju. Šejh-Mustafino turbe u beogradskoj Višnjićevoj ulici je deo te kulture, a čitava ulica je bila četvrt tekija i derviša.

Prošlog leta sam posetio Kikpinar u Jedrenu, najveći svetski festival pelivana, odnosno borbi rvanja u ulju. One su i te kako karakteristične i za naše prostore, pogotovo za Kosovo i Severnu Makedoniju, gde se još uvek održavaju ovakvi turniri, što je zapravo tradicija koja je u naše krajeve dospela preko Osmanlija iz Persije i Indije. Slična tradicija je prisutna i u nekim afričkim zemljama, kao što su Senegal ili Sudan u kojem je takve borbe svojevremeno kamerom zabeležila Leni Rifenštal. Sve do šezdesetih godina prošlog veka, borbe pelivana bile su održavane i na dorčolskom Donjem gradu u Beogradu.

● Da li ste nešto od tih istorijskih i kulturoloških povezanosti uspeali da svojim fotografijama ovekovečite i u Srbiji?

Konstantin Novaković: Balkan je pun zanimljivih priča, a paradoksalno, baš iz Srbije imam najmanje materijala. Možda je razlog tome što me u sopstvenoj zemlji jako pogađa što se sve raspada pred našim očima. Kada bih došao kao turista u Srbiju, verovatno bi mi sve to izgledalo interesantno, ali ovako iz vizure „starosedeoča“ – jednostavno, nisam inspirisan. Pa ipak, kada čujem kako moji sugrađani komentarišu da živimo kao u zemljama Trećeg sveta, nakon svega što sam u njima video, smatram da, i pored tri decenije finansijskog i društvenog propadanja, ovde i dalje živimo „na obodu Prvog sveta“. Daleko smo ispred Trećeg sveta po dobrobiti, uprkos brzom ekonomskom rastu nekih od tih zemalja.

● Koje teme želite da istaknete u svojim foto-reportažama i šta one iziskuju da biste ih kvalitetno dokumentovali na terenu?

Konstantin Novaković: U pitanju su narodne tradicije, religijske teme i društvena dešavanja koja su bitna za trenutak u kome se nalazimo – poput savremenih robova koji ceo život provode u ciglanama Bangladeša ili dece u ostalim državama Indijskog potkontinenta koja su, neretko, prinuđena da rade od najranijeg uzrasta...

Pored uložnog truda, prisutna je i neizvesnost u krajnji rezultat. Recimo, čitava dva dana sam proveo probajući da uđem u čuvena brodogradilišta u Čitagongu, da bih na kraju nekako uspeo da napravim fotografije tako što sam na kratko uspeo da uđem u jednu od dobro čuvanih firmi koje se bave reciklažom brodova. U indijskoj jugozapadnoj pokrajini Gudžarat sam pokušao da uslikam najveće groblje prekookeanskih brodova na svetu, koje kontroliše vojska i praktično je hermetički zatvoreno. U pakistanskom Gadaniju sam fotografisao tamošnju „verziju“, koja nije bila toliko zaštićena, između ostalog i zato što Pakistan nije turistička zemlja. Ali to me je dovelo u neke druge neprilike, kao što je tri godine čekanja na pakistansku vizu

u Beogradu, o čemu bih mogao da napišem čitavu knjigu. Naposljetku sam vizu za Pakistan dobio u Mađarskoj, u kojoj sam bio na postdiplomskim studijama.

● U vreme površnih informacija, lažnih vesti ili onih koje nam nameću utisak da se ceo svet vrti oko nekolicine velikih ekonomskih sila, koliko uspevate da teme kojima se bavite – a koje su drugačije i imaju drugačiji pristup kulturama koje se uglavnom prikazuju stereotipno – predstavite široj publici u Srbiji? Koliko su ovdajšnji mediji uopšte zainteresovani da plasiraju takve sadržaje?

Konstantin Novaković: Mislim da takve priče treba da budu ispričane, da zaslužuju da se pojave i na mnogo vidljivijim mestima, da publika reguje na njih... Međutim ne postoji dovoljno veliko interesovanje, niti mediji žele da ga kreiraju. Danas se od zaposlenih u medijima traži da proizvode mnogo više nego pre, a posledica je da imamo sve više površnosti u izveštavanju i copy/paste novinarstva. Istovremeno, zbog smanjivanja troškova, sve više se preuzimaju fotografije sa besplatnih portala, što sveukupno snižava cenu rada profesionalnim fotografima. Sve to zajedno dovodi do velikog pada u kvalitetu medijskih sadržaja.